

JACOB DONCHE, RAADSHEER BIJ DE RAAD VAN VLAANDEREN, BALJUW VAN DENDERMONDE

° Veurne 1432, † Dendermonde 1492

door

K.G. VAN ACKER

De opstand van de stad Gent tegen Filips de Goede, welke zou eindigen met de nederlaag van de Gentse opstandelingen te Gavere in 1453, begon o.m. met de verbanning en de ontzetting uit hun ambt van diegenen die de zijde van de hertog hadden gekozen.

Aldus werd ook Jacob Donche op 5 november 1451 verbannen en ontheven van zijn functie van secretaris van de schepenen van gedele, met de bijkomende veroordeling nooit meer een ambt in de stad Gent te mogen uitoefenen¹.

Dat deze Jacob Donche de zijde van de hertog had gekozen, kan men begrijpen. Zijn vader, eveneens Jacob hetend, schepen van Veurne, vergezelde in 1423 Filips de Goede naar Frankrijk om er te strijden tegen de dauphin².

Vermoedelijk door zijn huwelijk met de zuster van de befaamde rechtsgeleerde Pieter Boudens³ kwam hij in Gent wonen waar hij, gesteund door zijn zwager, vrij snel de betrekking van secretaris van de schepenen van gedele bekwam⁴.

Zoals gezegd, en gelukkig voor hem, verloren de Gentenaars de slag bij Gavere. Reeds het jaar nadien werd Jacob Donche door de hertog aangeduid als kiezer van de Gentse Schepenbank⁵. In 1456 werd hij opnieuw gekozen, ditmaal echter als kiezer van de stad⁶.

Dat hij als gunsteling van de hertog optrad blijkt o.m. uit zijn aanstel-

(1) *Dagboek van Gent*, ed. V. Fris, Gent, 1901 (Uitg. VI. Bibliophielen, 4de reeks nr 12) p. 141: „Item Jacop Donche, die ghetraut heeft Meester Pieter Baudins zustr... waren doen afgheroupen ende verlaten ende gheseyt nemmermeer officie 't hebbene binnen Ghendt”.

(2) A. Sanderus, *Verheerlijkt Vlaanderen*, Den Haag 1732, p. 82, lijst der „mannen” die de hertog vergezelden, waaronder: „Jacobus Once”. — Overgenomen in *Jaarboek van de stad Brugge*, Gent, P. de Goesin, [1738], I, p. 340, doch hier als opsomming der edelen die met de hertog meegingen.

(3) Pieter Boudens was van 1439 pensionaris en advocaat van de stad Gent. In 1456 was hij raad en rekenmeester, 45 jaar oud, van de hertog (J. Van Rompaey, *Het grafelijk baljuwschap in Vlaanderen tijdens de Boergondische periode*, Brussel, 1967, p. 200 en p. 201).

(4) *Dagboek van Gent*, loc. cit.: „...by wiens hulpe hij secretaris van de lede van der poortriën van scepenen van ghedele...”

(5) *Memorieboek der stad Ghendt van 't jaer 1301 tot 1793*, Gent, 2 bdn (Uitg. VI. Bibliophile, 2de R. nr. 15), I, p. 243: „sheeren kiesers... Jacob Donche”.

(6) *Ibid.*, p. 245: „Der stede kiesers 1456... Jacob Donche”.

ling door de hertog als commissaris bij de vernieuwing van de wet van Gent in 1464, 1469, 1473 en 1474⁷.

Het was echter vooral zijn loopbaan bij de Raad van Vlaanderen, waarbij ongetwijfeld werd rekening gehouden met zijn opleiding in de rechten⁸, die wijst op deze hertogelijke bescherming.

Reeds in 1457 was hij, vermoedelijk als secretaris, verbonden aan de Raad van Vlaanderen⁹. In 1460 trad hij reeds op als raad¹⁰. In 1463 werd hij een eerste maal aangesteld tot commissaris bij de Raad van Vlaanderen¹¹. In 1469 werd hij ontvanger van Vlaanderen in het Gentse¹², in welke hoedanigheid hij betrokken was bij de verdeling van de bede in 1471¹³. Tenslotte, en voor het eerst in 1473, werd Jacob Donche vermeld in zijn hoedanigheid van watergraaf en moermeester van Vlaanderen¹⁴.

(7) *Inventaire analytique des chartes et documents des archives de la Ville de Gand*, p. 229 : 1464. - *Memorieboek*, I, p. 273 : 1469. - *Ibid.* p. 285 : 1473. - *Ibid.* p. 288 : 1474.

(8) J. Van Rompaey, *op. cit.*, p. 152 (met verwijzing naar Arch. dép. du Nord, série B, 32, f° 101): „maîtres Jacques Dousse et Riquart Knibbe” treden op als borgen voor Willem de Wintere in de Rekenkamer te Rijsel. - Maistre wijst in dit geval, op rechtskundige studiën.

(9) Van den Peereboom, *Le Conseil de Flandre à Ypres*, Ieper, 1874, p. CI, CIV, CXXIV, CXXV, 233.

(10) *Dagboek van Gent*, II, p. 189 : „Present van 's princhen wegghen, Jacop Donche, raed...”

(11) *Memorieboek*, I, p. 262 : 4 juli 1463 : Jacob Donche aangesteld tot commissaris van de Raad van Vlaanderen. - Zie ook verder noot 14.

(12) *Dagboek van Gent*, II, p. 224 : „Drie ontfanghers van Vlaenderen waren ghestelt van mijns gheduchts Heeren wegghen, te wetene, Jacop Donche in 't Ghendsche, Christoffels Bueridaen in 't Vrije ende Brugsche, meester Gillis van den Bossche in 't Rijsselsche ende surplus van Vlaenderen” (juli 1469). - Op deze tekst volgt dat deze drie ontvangers alle baljuwschappen verpachtten, en uitleg verschaften over de mandementen en voorgeboden betreffende de munten. Wat echter daarop volgt, o.m. betreffende de vernieuwing van de wet door commissarissen van de hertog heeft op hen geen betrekking zoals V. Fris meende (zie bd. I p. 361). In voetnoot 1 op dezelfde bladz. (225) schreef hijzelf dat deze commissarissen anderen waren. - Zie ook J. Van Rompaey, *op. cit.*, p. 377, noten 2 en 3 over zijn activiteit als ontvanger van Vlaanderen in het Gentse. - Zie ook H. Nelis, *Invent. des arch. des chambres des comptes*, t. VI, Brussel, 1931, p. 151, nrs. 47692-47700.

(13) *Actes des Etats généraux des anciens Pays-Bas*, Brussel, 1948 (Recueil des actes des Etats généraux, I, p. 168, nr. 4 : 14 hoymaendt 1471 : Jacob „Donce” ontvangt een vergoeding voor onderzoek over de verdeling van de bede. - Het betrof hier de bede van 120.000 kronen per jaar (R. Vaughan, *De Bourgondiërs*, Amsterdam, 1976, p. 113). - Volgens de *Inventaire sommaire des archives du dép. du Nord*, Rijsel, 1899-1906, IV, p. 237, kol. 1, werd hij vermeld als ontvanger in de rekeningen van de ontvanger-generaal van 1 januari 1471 tot 31 maart 1472.

(14) Herhaaldelijk werd hij aangesteld als commissaris bij de Raad van Vlaanderen, wat op tijdelijke opdrachten wijst. Dit geschiedde in 1469 (*Memorieboek*, I, p. 273 : „Jacob Donche, in de stede van meester Symon van der Sluus”), in 1473 en 1474 hierbij vermeld als watergraaf-moermeester (*ibid.* p. 285 : „Jacob Donche, raed mijns gheduchts Heeren en watergraeve”). - (*ibid.* p. 288 : „Jacob Donche, watergrave”). - Volgens J.E.E. Proost, *Les attributions du watergrave de Flandre* (Ann. Soc.d'Emul. de Bruges, 24, 1872) p. 217 : Liste des watergraves de Flandre, zou Jacob Donche reeds in 1468 watergraaf geworden zijn als opvolger van Roland van Wedergrate. Een bewijs hiervoor is ons onbekend. - Over de taak van watergraaf zie naast J.E.E. Proost, *op. cit.*, ook R. Monier, *Les institutions financières du Comité de Flandre*, Parijs, 1948, p. 46 ; over de toekenning van dit

In ditzelfde jaar volgde hij Pieter Bladelin op als raadsheer zetelend in de Raad van Vlaanderen¹⁵.

Nu zou niemand eraan twijfelen dat het deze zelfde Jacob Donche was die in 1476 een copie liet maken van de vertaling van de Commentaren van Caesar van Jehan du Chesne uit 1473¹⁶. De bewoordingen van de titels van Jacob Donche in het colophon van dit handschrift komen bijna woord voor woord terug in de tekst op de koperen grafplaat die hij in 1479 in de Sint-Stephanuskerk te Gent liet aanbrengen bij het afsterven van zijn vrouw Maria Boudens.

Doch juist de onderling van elkaar afwijkende overleveringen van wat op deze grafplaat stond zijn er oorzaak van dat er verwarring ontstaan is over meerdere personalia van Jacob Donche, n.l. over zijn overlijdensdatum, over de volgorde van zijn twee huwelijken, en over de voornamen van zijn beide echtgenoten.

Voortgaande op de tekst van het grafschrift opgenomen in de publicatie: Graf- en Gedenkschriften der Provincie Oost-Vlaanderen, moest men wel aannemen dat Jacob Donche in 1473 overleden was¹⁷.

Mogelijks hebben de samenstellers van deze uitgave zich laten leiden door J. Huyttens die in 1863 schreef dat Jacob Donche in 1473 overleden was en begraven in de Sint-Stephanuskerk te Gent¹⁸. Zij hadden nochtans voorzichtiger moeten zijn: vooreerst omdat in geen enkele andere overlevering van de tekst op de grafplaat deze datum voorkomt — hij bleef steeds open gelaten¹⁹ — en vervolgens omdat sommige historici ook andere

lager centraal ambt aan de gerechtelijke ambtenaren van de hertogen: J. Van Rompaey, *op. cit.*, p. 231.

(15) J. Bartier, *Légistes et gens de finances au XVe siècle*, Brussel, 1955-1957, p. 325, noot 3, met verwijzing naar Nelis, *Catal. des chartes du sceau de l'Audience*, I, Brussel, 1915, p. 292 nr. 1716.

(16) Walter Cahn and James Marrow, *Medieval and Renaissance manuscripts at Yale: a selection* (The Yale Univ. Gazette, 52, 1978, p. 254-256). - Colophon, f° 261 v° „Copie a l'original par Hellin de Burchgrave a la requeste de honorable homme et saige Jacques Douche conseiller de mon tres redoubte seigneur Monseigneur le duc de Bourgogne son watergrave et moermaistre de Flandres et maistre de la chambre aux deniers de madame la duchesse de Bourgogne... en l'an mil IIIIc soixante seize". - Ik dank Prof. Dr. J. Marrow voor dit afschrift.

(17) *Graf- en gedenkschriften... 2de reeks, kloosterkerken*, dl. I, Gent, 1866, p. 143: „Hier light begraven... Jacob Donche... die overleedt int jaer MCCCCXXIII, den [zonder verdere datering]. - Deze versie werd gevolgd door Pierre Donche, *Jacques sr. en Jacques jr. Donche, raadsberen bij de Raad van Vlaanderen* (in: *Vlaamse stam*, 15, 1979), p. 502.

(18) J. Huyttens, *La noblesse de Flandre*, Brussel, 1863, p. 89.

(19) Univ. Bibl. Gent, Hs G 5860, *Grafschriften in de kerken van Vlaanderen en in het bijzonder van Gent*. 18de-eeuwse kopie van het origineel van Corn. Gailliard: 1520-1563, III, f° 181 v°.

U.B.Gent, Hs G 14029, *Grafschriften en andere aantekeningen betrekkelijk eenige oude kerken van Vlaanderen*. Eind 16de eeuw en kopie van voorgaand origineel van C. Gailliard, verrijkt met notities van de bezitter, de heer van Volkegem.

U.B.Gent, Hs G 12925, *Sepulturen Y*. 17de eeuw (ca 1600), f° 7 v°.

U.B.Gent, Hs. G 11766, *Grafschriften en andere inscripties in Gent en omgeving*, door Chr. van Huerne, 17de eeuw (ca 1623), f° 194 v°.

U.B. Gent, Hs G 11767, *Recueil des épitaphes qui se trouvaient dans les églises de Gand antérieurement au 17e siècle*, 17de eeuw, f° 42 r°.

U.B. Gent, Hs G 12926, *Sepulturen M.*, 17de eeuw, p. 152.

datums opgaven²⁰.

Het gevolg hiervan was dat alle verdere gegevens, dagtekenend van na 1473 en waarin de naam van Jacob Donche voorkwam, toegeschreven werden aan een tweede persoon met die naam.

L.J.J. Vander Vynckt was de eerste om te suggereren dat er een tweede Jacob Donche heeft bestaan „waarschijnlijk” de zoon van die waarvan hij beweerde dat hij in 1474 overleden was²¹. Wat voor Vander Vynckt slechts waarschijnlijk was werd als zekerheid overgenomen door J. Huyttens en door F.J. Foppens²² evenals door recente auteurs²³.

Wat stond er op de Gentse grafplaat? Wij volgen de versie die de oudste is en de meest betrouwbare lijkt²⁴.

„En la nef en lame de cuivre sont gravés trois personaiges morts avecq ceste epitaphe,

Hier legt begraven Jacob Donche, Raed mijns genadichs // Heren sher-toghe van Bourgoignen etc., sijn Watergrave // ende Moormeester van Vlaanderen, ende Meester van de camere van de // penninghen van mijne gheduchte vrouwe de hertoghinne van Bourgoignen, etc. //

Hier legt begraven joncvrouwe Marie Baudins // Jacob Donche wijf was, die overleet deser // weerelt anno 1479 den 26 sporkle. Bidt over die siele. //

Hier ligt begraven joncvrouwe Phla Uten // hove, Filia Jans, Jacob Donche wijf was, die // overleet deser weerelt int jaer //”

Zoals reeds gezegd is het opmerkelijk hoe de titels van Jacob Donche op de grafplaat woordelijk overeenstemmen met deze vermeld in het colophon van het Yale-handschrift van 1476.

Dat hij niet in 1473 overleden was werd ondertussen reeds vastgesteld

U.B. Gent, Hs G 11481-11483, A.L. Van Hoorebeke, *Recueil des épitaphes tant anciennes que modernes des églises, couvents, monastères, cloîtres, hopitaux et cimetières de la Ville de Gand*. 19de eeuw (1849), IV, p. 219.

(20) U.B. Gent, Hs G 14232; Lucas J.J. Vander Vynckt, *Recueil de recherches historiques et chronologiques du Conseil provincial de Flandre*, 18de eeuw [1733], p. 243: „Ce Jaques dont ici question, mourut l'an 1474...”. - Van dit handschrift bezit de U.B. Gent nog twee kopiën (Hs. 2768 en Hs 19) met voortzetting tot 1771. In beide wordt als overlijdensdatum 1479 gegeven wat op een slechte lezing of op een verschrijving schijnt te wijzen. - J.F. Foppens, *Histoire du Conseil de Flandre*, Brussel, 1869, p. 116, schreef dat na 1474 geen spoor van Jacob Donche meer bekend was.

(21) Vander Vynckt, *op. cit.*, p. 243: „un autre Jacques Donche vraisemblablement son fils”.

(22) J. Huyttens, *op. cit.*, p. 166. - J.F. Foppens, *op. cit.*, p. 116

(23) P. Donche, *op. cit.*, p. 502 (cf. n. 17).

(24) U.B. Gent, Hs G 12925 (ca 1600). Dit is de oudste versie die een volledige beschrijving van de grafplaat geeft in tegenstelling tot de handschriften welke terug gaan op C. Gailliard die alleen maar een beknopte versie gaf. - Deze oudste versie werd gevolgd door de Hsn G 11766 en G 11767 en, mits enige moderne aanpassing door de betrouwbare A.L. Van Hoorebeke. - De samenstellers van de publicatie *Graf- en gedenkschriften der Prov. Oost-Vlaanderen*, Gent, 1866 gaven o.i. blijk van meerdere foutieve fantasieën, zowel wat de overlijdensdatum van Jacob Donche (1473), als de voornamen van zijn beide echtgenoten, en tenslotte zelfs het wapenschild van zijn echtgenote Utenhove betreft zoals wij verder (noot 29) zullen zien.

door J. Buntinx in 1964²⁵, en door J. Bartier in 1955. Deze laatste verwierp de theorie van Foppens als zouden er twee personen met die naam bestaan hebben²⁶. Het Yale-handschrift bevestigt Bartiers' stelling: nog in 1476 was Jacob Donche in leven.

Een recente ontdekking van een handschrift dat wegens zijn versiering in de tweede helft van de 15de eeuw te plaatsen is, en dat tweemaal het wapen Donche/Utenhove vertoont, komt dit niet alleen nogmaals bevestigen, maar brengt ondertussen ook zekerheid over de volgorde van zijn beide huwelijken, en bewijst tenslotte dat Jacob Donche nog leefde na 1479²⁷.

Het wapen van de familie Donche is genoegzaam bekend: het draagt een roskam van keel op veld van hermelijn²⁸. Het wapenschild in het Claremont College handschrift is een dubbel schild, met ter rechter zijde Donche, ter linker zijde Utenhove gevierendeeld met Vaarnewijk en met in hartschild het wapen Vilain²⁹.

Volgens de Gentse grafplaat overleed Maria Boudens op 26 februari 1479. Jacob Donche was reeds met haar gehuwd in 1451 zoals we hoger zagen³⁰. Wegens de versiering van het Claremont College handschrift, te situeren in de tweede helft van de 15de eeuw, moet zijn huwelijk met Philippa Utenhove dan in of eerder nog na 1479 voltrokken zijn.

Nemen wij een ogenblik aan dat hij eerst met Utenhove gehuwd was zoals sommige auteurs het voorstellen³¹ en dat deze dan rond 1450 zou

(25) J. Buntinx, *Inventaris van het archief van de Raad van Vlaanderen*, Brussel, 1964-1968. Deze auteur stelde vast dat J. Donche alleszins nog tot 1474 in leven was (zie bd. I, p. 71). Hij schijnt ook geen tweede Jacob Donche als raadsheer ontmoet te hebben in de archieven.

(26) J. Bartier, *op. cit.*, p. 324-325, en zijn *Index-Additions et corrections*, Brussel, 1957, p. 73.

(27) Ik dank dit gegeven aan Prof. Dr James Marrow, Univ. of California, Berkeley, dep. of history of Art. - Hij bewerkt een kataloog van de handschriften van Claremont Scripps College, Denison Library. - Bedoeld Hs is Kirby Ms 1, zijnde een getijdenboek. - Prof. Marrow situeerde dit Hs wegens de versiering ervan in het 3de kwart van de 15de eeuw.

(28) V. Rolland, *Armorial général. Planches. Armoiries des familles contenues dans l'Armorial général de J.B. Rietstap*, Parijs, 1903-1926, verbo: Donche (Gand). In het Hs van Claremont College draagt het wapen nog drie sterren van keel.

(29) Kwartieren 1 en 4: drie tweelingsbalken van keel op zilver; kwartieren 2 en 3: drie klimmende leeuwen van zilver op sabel; hartschild: doorsneden met hoofd van zilver en voet van sabel zijnde Vilain, Gent. - *Graf- en gedenkschriften*, 2de reeks, I, p. 143 geeft het familiewapen van Utenhove zonder de vierending wat duidelijk op eigen fantasie wijst.

(30) Zie hoger noot 1.

(31) In de bronnen is er volledige verwarring, de ene geven de volgorde Utenhove-Boudens, de andere het omgekeerde, waarbij tevens de voornamen verwisseld worden:

Gailliard (16de eeuw): Maria Utenhove - Phil. Boudens.

U.B. Gent, Hs G 12925 (ca 1600): Maria Boudens - Phil. Utenhove.

U.B. Gent, Hs G 11766 (ca 1624): Maria Utenhove - Phil. Boudens.

U.B. Gent, Hs G 12926 (17e eeuw): Maria Utenhove - Phil. Boudens.

U.B. Gent, Hs 11767 (17e eeuw): Maria Utenhove - Phil. Boudens, doch door dezelfde hand verbeterd in: Maria Boudens - Phil. Utenhove.

A.L. Van Hoorebeke, *op. cit.*: Marie Boudens - Phil. Utenhove.

overleden zijn, dan zou dit misschien nog enigszins in overeenstemming kunnen gebracht worden met de situering van de versiering van genoemd handschrift in het derde kwart van de 15de eeuw. Er zijn echter duidelijke bewijzen dat Philippa Utenhove na 1479 nog leefde. Zij trad namelijk, na het overlijden van haar eerste echtgenoot, in het huwelijk met een Portugees ridder: Christoffel Barousse. In de kerk van Dendermonde was een grafsteen te zien van deze ridder overleden op 23 september 1526, en van diens vrouw Philippote Utenhove overleden de 5de september 1541³². Er moet niet te veel belang gehecht worden aan de schrijfwijze Philippote, want een andere beschrijving van de grafplaat geeft aan: Philippa en Philippe³³. Philippa Utenhove was reeds in 1498 met Christoffel Barousse gehuwd want in dit jaar deden zij een stichting om hun overlijdensdienst in de kerk van Dendermonde te verzekeren³⁴.

Dat zij dezelfde was als de echtgenote van Jacob Donche blijkt uit haar wapenschild „Utenhove ghecarteleert met Vaernewyck ende Vilain over al”³⁵. Dit is hetzelfde schild dat voorkomt op het Claremont College handschrift alsook op de Gentse grafplaat³⁶. Zij wordt gezegd: „filia Jans”, dit is mogelijks Jan Utenhove die van 1434 tot 1463 watergraaf en moormeester van Vlaanderen was, en die ook ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië geweest is³⁷. Langs haar vaders' kant was Philippa verwant aan de Vaernewycks³⁸ vanwaar het gevierendeeld wapenschild³⁹.

In een genealogisch fragment, overgeschreven in de 19de eeuw door J.B. Lanciet, leest men dat Jacob Donche gehuwd was met Philippine (!) Boudens, dat hij overleed in 1473, zij op 26 februari 1479 te Gent, dat hij een zoon had eveneens Jacob geheten en geboren in 1432, en

Graf- en gedenkschriften, 2de reeks, I, p. 143: Phil. Boudens - Maria Utenhove. Auteurs:

Vander Vynckt (18de eeuw): Marie d'Utenhove - Phil. Boudens.

J. Huytens, *op. cit.*, p. 166: Phil. Utenhove - Maria Boudens.

P. Donche, *op. cit.*, p. 501: Maria Uuttenhove - Phil. Boudens.

(32) De Bethune, *Épitaphes et monuments des églises de Flandre au XVIIe siècle d'après les manuscrits de Corneille Gailliard et d'autres auteurs*, Brugge, 1900, p. 48. - J. Broeckaert, *Graf- en gedenkschriften der stad Dendermonde*, Dendermonde, 1896, p. 13-14.

(33) J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 16. - D. Lindanus, *De Teneraemonda libri tres*, Antwerpen, 1612, p. 86-87.

(34) Alph. de Vlaminck, *L'église collégiale de N.D. à Termonde et son ancien obituaire*, Dendermonde, 1898, II, p. 18-19.

(35) De Bethune, *op. cit.*, p. 48.

(36) U.B. Gent, Hs G 12925 (ca 1600) f° 7 v°, in gekleurde tekening, en U.B. Gent, Hs G 11767 (17de eeuw), f° 42 r°, geven beide het gevierendeeld wapen op de grafplaat.

(37) J.J.E. Proost, *op. cit.*, p. 216-217. - U.B. Gent, Hs G 11508(5), *Genealogie van de familie Utenhove*, 1 blad: „Jonkheer Jan watergraaf ende moormeester ook ontvanger generaal van Vlaenderen ende Artois ende joncvrouwe Quintyne van de Putte filia Jans ende Quintyne van Vaernewyck...”. - Zie verder ook noot 44.

(38) De vader van Jan was Nicolaas Utenhove, gehuwd met Lysbeten van Vaernewyck. Deze Nicolaas was eveneens raadsheer onder Filips de Goede.

(39) Te Dendermonde lag ook begraven Jan Utenhove, zoon van Jan, overleden op 1 mei 1492, gehuwd met Adriane van Brempt, overleden op 5 mei 1524. Het wapen van Jan was „Utenhove ghecarteleert met Vaernewick ende Vilain overal”. Vermoedelijk was hij de broeder van Philippa (De Bethune, *op. cit.*, p. 46).

dat deze huwde met Marie (!) Utenhove, dochter van Jan die te Mechelen verbleef, en dat hij overleed te Dendermonde op 30 juli 1492...⁴⁰. Dus opnieuw een splitsing in vader en zoon, echter ditmaal duidelijk — wegens de Gentse grafplaat — op dezelfde persoon betrekking hebbend! Maar hier hebben wij een aanwijzing dat Jacob Donche, gehuwd met Utenhove, te Dendermonde zou overleden zijn. Plaats en datum stemmen overeen met de gegevens op een grafplaat in de kerk van Dendermonde, waaronder begraven lag „Jacob Donche, raed ons gheduchs Heeren hertoghe van Bourgoigne ende grave van Vlaenderen, ende zijnen hoogballiu van der stede ende lande van Dendermonde, die starf 1492, den 30 hooymaent. Hij : d'ermes met een roscam ende dri sterren de geule...”⁴¹.

De veelal verdachte verzameling van Lanciet schijnt dus toch wel enige correcte gegevens te bevatten.

Het is inderdaad zeer goed mogelijk dat Philippa Utenhove ten tijde van haar huwelijk met Jacob Donche ongeveer twintig jaar oud was, en dus in 1492 nog maar 32 à 33 jaar opnieuw in het huwelijk trad met Christoffel Barousse, met wie zij in elk geval reeds in 1498 gehuwd was. Deze ridder verbleef aan het hertogelijk hof als hofmeester van de aartshertogin Maria en van haar zoon Filips de Schone⁴². Hij werd eveneens hoogbaljuw van Dendermonde⁴³.

Haar eerste echtgenoot overlevend werd zij niet genoemd op diens grafplaat welke ongetwijfeld door haar zorgen in de kerk aangebracht werd.

Uiteindelijk is er nog de vermelding door J. Gailliard dat Philippote Utenhove, dochter van Jan en van Elisa de Baenst tweemaal huwde, eerst met Jacob „d'Onche” raadslid, vervolgens met Christophe Barousse⁴⁴.

Nu blijft nog steeds het probleem van de Gentse grafplaat die voor zoveel verwarring verantwoordelijk is geweest.

Bij aandachtig overlezen van de bronnen die de tekst van de grafplaat overleverden constateert men dat — op de genoemde uitzonderingen na waarvan het foutieve nu wel bewezen is — alle bronnen de overlijdens-

(40) U.B. Gent, Hs 729, *Fragments généalogiques*, IV, p. 10.

(41) De Bethune, *op. cit.*, p. 52: „Aen de noortzijde eenen zaerck met metael, licht Jacop Donce, raed...” Op te merken valt dat alleen op het graf te Dendermonde en in het Claremont College handschrift het wapen van Donche behalve de roskam ook nog drie sterren van keel droeg. Wat de betekenis er van was is ons onbekend, doch het lijkt wel uitsluitend aan de persoon Jacob Donche verbonden te zijn.

(42) Chr. Barousse stond inderdaad op de lijst der dignitarissen door Olivier de la Marche opgetekend; hij figureert er onder de „Maîtres d'hotel” die eveneens op de begrafenis van Filips de Goede en van Karel de Stoute aanwezig waren (Rijksarch. Gent, Varia III, Analectes III; uitgegeven door A. Van Lokeren, *Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre*, Gent, 1871, II, p. 291, kol. a).

(43) De Bethune, *op. cit.*, p. 48. - D. Lindanus, *op. cit.*, p. 86-87. - Sanderus, *op. cit.*, p. 179.

(44) J. Gailliard, *Bruges en le Franc*, Brugge, 1857-1864, bl. I, p. 33. - Volgens Gailliard zou Philippa's moeder dus geen Van de Putte zijn doch een de Baenst. Dan zou Jan Utenhove, gehuwd met de Baenst, de zoon kunnen zijn van Jan en Quintyne van de Putte, en zou hij de vader van Philippa moeten zijn.

datum van zowel Jacob Donche als van Philippa Utenhove hebben opengelaten. Dit betekent eenvoudig dat Jacob Donche, na het overlijden van zijn eerste echtgenote Maria Boudens, deze plaat heeft laten vervaardigen nadat hij reeds opnieuw gehuwd was met Philippa Utenhove, en dat hij alle hem toen bekende gegevens betreffende hemzelf en betreffende zijn tweede vrouw heeft laten graveren in de grafplaat. Zijn en haar overlijdensdatum liet hij vanzelfsprekend open. Zij zouden nooit ingevuld worden daar zij er niet begraven werden.

In hoever dient men vertrouwen te schenken aan Lanciet's bron waar deze beweerde dat Jacob Donche, gehuwd met (Philippa) Utenhove, in 1432 geboren was?

Daar dit de enige bron is die ons daarover inlicht moeten wij er wel rekening mede houden. Deze geboortedatum lijkt echter verdedigbaar. Jacob Donche, na zijn huwelijk met Maria Boudens en gesteund door zijn invloedrijke zwager Pieter Boudens, werd voor of in 1451 aangesteld tot secretaris van de schepenen van gedele te Gent. Dit is een beginloopbaan. Zijn loopbaan bij de Raad van Vlaanderen nam iets later (1457) een aanvang. In 1451, zou hij dan 19 jaar oud geweest zijn. De geboortedatum van 1432 is dus wel aanvaardbaar.

Dat hij in 1450 reeds een dochter zou gehad hebben, gehuwd met Guillaume Noirot, waaruit sommigen concludeerden dat hij dus reeds ca. 1430 gehuwd zou geweest zijn, is bijgevolg onmogelijk ⁴⁵.

Daar nu zekerheid bestaat dat Jacob Donche nog tot 1492 heeft geleefd kunnen wij voortgaan met het overzicht van de gebeurtenissen die op zijn leven betrekking hebben gehad ⁴⁶.

Dat hij op 30 april 1476 aangesteld werd als vertegenwoordiger-rapporteur van de hertogin ⁴⁷, en in die hoedanigheid optrad naast de Heer van Vere, Gruuthuuse, d'Esquerdes, Clugny, de soevereine voorzitter van Vlaanderen, e.a.m. ⁴⁸, toont eens te meer aan hoezeer hij het vertrouwen van het hof genoot, en hoe hoog zijn aanzien was.

Tussen 12 mei 1475 en 12 mei 1476 liet hij, in zijn hoedanigheid van watergraaf-moormeester, werken uitvoeren aan het kanaal de Oostvaart ⁴⁹.

(45) Le Carpentier, *Histoire de Cambrai et du Cambrésis*, Cambrai, 1664, III, p. 547: Charter van de abdij Saint Aubert van 1450 waardoor Guillaume Noirot, ridder gehecht aan Filips de Goede, een rente verkoopt met toestemming van zijn echtgenote „Marie Doncé”. Le Carpentier voegt aan deze naam de bemerking toe: „(fille de Jacques conseiller du Duc de Bourgogne, et de Marie Utenhove)”. - In 1450 was Jacob Donche nog geen raadheer van de hertog, zodat Le Carpentier, waarvan de onbetrouwbaarheid bekend is (zie: H. Pirenne, *Bibliographie de l'histoire de la Belgique*, Brussel 1931, p. 129) en levend in de 2de helft van de 17e eeuw, de naam van Marie Donce foutievelijk in verband bracht met Jacob die slechts in 1473 raadshere werd en in of na 1479 huwde met Philippa Utenhove.

(46) J. Bartier, *op. cit.*, heeft nagelaten dit te doen.

(47) Wij zagen dat hij meester was van de rekenkamer van de hertogin. Deze hield er inderdaad een eigen hofstaat op na naast die van de hertog. (Zie R. Vaughan, *op. cit.*, p. 103).

(48) *Actes des états généraux*, I, p. 237.

(49) H. Nelis, *Inventaire des archives des chambres des comptes*, t. VI, Brussel, 1931, p. 401, nr 50625. In de lijst der watergraven bij J.J.E. Proost, *op. cit.*, wordt J. Donche vermeld als de 19de watergraaf met ambtsperiode 1468-1494. Wij zegden

In september 1476 verkocht hij aan het kapittel van Doornik een leen van 189 maten grond, welke 28 lb. per jaar opbracht, en gelegen was in Saaftinge op de plaats genoemd Brugge-Polder⁵⁰.

Op de vergadering van de staten generaal trad hij in ditzelfde jaar op als vertegenwoordiger van de hertog⁵¹.

Na de dood van Karel de Stoute in 1477 werd zijn naam door de opstandige Gentenaars ingeschreven in het boek der bannelingen⁵², Margareta van York stuurde hem echter reeds in mei van dat jaar naar Engeland om aan de koning te vragen gezanten te sturen naar het Bourgondisch hof, en om hem in te lichten over de intriges van de Franse koning Louis XI, over de opstandigheid van Gent, en over haar onderhandelingen met aartshertog Maximiliaan⁵³.

De waardering van L'Espinoy dat hij een bedachtzaam en gezaghebbend man was lijkt zeker niet overdreven te oordelen naar het vertrouwen dat de Bourgondiërs steeds in hem hebben gesteld.

Juist in de periode dat hij als raadsheer en als vertrouweling van de hertog hoog in aanzien was opgeklommen, in de bloei van zijn leven, ontviel hem zijn echtgenote Maria Boudens.

De grafplaat welke hij voor haar graf te Gent liet vervaardigen getuigt duidelijk dat hij zich bewust was van dit hoog aanzien. Hiervan getuigen ook de handschriften welke hij liet vervaardigen en waarvan het getijdenboek vermoedelijk bedoeld was als huwelijksgeschenk voor zijn tweede vrouw Philippa Utenhove⁵⁴.

Hier rijst echter een nieuw probleem op: op de grafplaat van 1479, waar hij toch al zijn titels liet aanbrengen, wordt geen gewag gemaakt van zijn titel van baljuw van Dendermonde. Toch lijkt het vast te staan dat hij baljuw was van 1477 tot 1480 en van 1485 tot 1486⁵⁵. Of de

reeds geen bewijs te hebben voor de begindatum 1468 (hoger noot 14). Wat de einddatum betreft: in 1488 werd te Brugge onthoofd „Jan van Nyeuwenhove, f. Michiel, die men hiet den watergrave“ (*Het boeck van al 't gene datter geschiedt is binnen Brugghe*, 1859) (Mij der Vl. bibliophilen, 3de reeks, II), p. 197. - Jan van Nieuwenhove, watergraaf en raadsheer van aartshertog Maximiliaan werd begraven in de O.L.V. kerk te Brugge (J. Gailliard, *op. cit.*, IV, p. 93-94). - Zie ook verder noot 59 in fine: een Jan Utenhove, watergraaf, werd te Gent onthoofd, eveneens in 1488.

(50) J. Bartier, *op. cit.*, p. 324 noot 6, met verwijzing naar de Arch. dép. du Nord, 1316, d 153 r° en v^o.

(51) *Ibid.*, p. 325 noot 3, met verwijzing naar de *Actes des états généraux*, I, p. 237.

(52) J. Huytens, *op. cit.*, p. 89. - Stadsarch. te Gent, reeks 212: *Ballinboec 1472-1537*. - Zijn zwager Pieter Boudens werd toen onthoofd: *Dagboek van Gent*, ed. cit., II, p. 251. - Over de opstand van Gent, zie o.m. J. Bartier, *op. cit.*, p. 55.

(53) J. Bartier, *op. cit.*, p. 325 noot 5, met verwijzing naar Scofield, II, p. 183-184.

(54) J. Bartier, *op. cit.*, p. 277 releveerde de naam van J. Donche onder de raadsheren die mooie handschriften lieten vervaardigen. Hij had natuurlijk alleen kennis van het handschrift van 1476. De nu twee bekende handschriften passen duidelijk bij wat Bartier schreef over de belangstelling van de raadsheren voor het klassiek en ernstig boek: *ibid.*, p. 271 sqq.

(55) Vander Vynckt, *op. cit.*, p. 243: „un autre Jaques Donche vraisemblablement son fils fut Grand Bailli de Termonde l'an 1477". Het gaat hier om dezelfde

opdracht van Margareta van York, hem in 1482 gelastend in haar domeinen te Dendermonde de tiende penning te innen⁵⁶, daarmee moet in verband gebracht worden is onduidelijk, hij oefende toen de functie van baljuw niet uit.

Ondertussen bleef hij steeds aan de zijde van de opvolger van de Bourgondische hertogen, Maximiliaan. Aldus werd hij een derde maal slachtoffer van de woede van de opstandige Gentenaren. In april 1488 braken zij zelfs zijn woning ten gronde af, zoals door de Ieperse magistraten die naar Gent gedeputeerd waren, werd opgetekend⁵⁷. Was hij „fugitief” of woonde hij in Dendermonde? Het jaar nadien werd hij door Maximiliaan op de lijst gebracht van zijn aanhangers aan wie krachtens het Verdrag van Montils-lés-Tours van 30 oktober 1489, een vergoeding voor geleden oorlogsschade diende uitgekeerd te worden⁵⁸.

Hij overleed drie jaar nadien, op 30 juli 1492, slechts 60 jaren oud.

Zoals reeds gezegd werd hij begraven te Dendermonde, in een ander graf dan hij zich vroeger had toegedacht. Zou het kunnen zijn dat zijn echtgenote zijn laatste wil had uit te voeren, de laatste wil van een verbitterd man ten opzichte van de stad Gent waarvan hij, ook nog enkele jaren te voren, zoveel te verduren had⁵⁹? In elk geval stelde hij voor zijn begraving aan de O.L.V.-kerk te Dendermonde 20 lb. Par., en voor het bezoek aan zijn graf nog eens 8 lb. Par. ter beschikking⁶⁰.

persoon waarover wij het hebben. - D. Lindanus, *op. cit.*, p. 86 : „Jacobus Donche, diplomate Mariae an. 1477, ante fuerat magister rationum Margarete Eboracensis, viduae Caroli Burgundi”. En verder: „Jacobus Donche iterum diplomate Maximiliani & Mariae anno MCCCCLXXXV mense januar. obiit XXX julii an MCCCXCII sepultus hic ad D. Virginis, sub lamina aerea...”. - Op welke zending, in 1485, hier bedoeld wordt is ons onbekend. Terwijl uit deze notities kan afgeleid worden dat hij toch reeds in 1477 baljuw van Dendermonde zou geweest zijn — zij maken deel uit van een opsomming van de praetores van deze stad — hebben wij hier meteen een duidelijke aanwijzing dat Jacob Donche, baljuw, dezelfde was als Jacob Donche gezant van Maria van Bourgondië, en voorheen „magister rationum” d.i. meester van de penningen van Margareta van York zoals op de grafplaat te Gent en in het handschrift van Yale te lezen is. - Sanderus, *op. cit.*, II, p. 179, (lijst van de hoogbaljuws van Dendermonde) : „Jacob Donché, bij een open brief van Maria van Bourgondië gegeven in 1477... Seger Spot, in afwezen van den bovengemelde Donché, den 18 van Herfstmaand 1480... Jacob Donché voor de tweede maal bij een open brief van de aartshertog Maximiliaan en Maria van Bourgonje in Louwmaand 1485”. In 1486 werd hij opgevolgd door Joan van Coutreau.

(56) J. Bartier, *op. cit.*, p. 325 noot 5 met verwijzing naar *Inventaire des arch. du dép. du Nord*, 4, p. 262.

(57) *Correspondance des magistrats d'Ypres députés à Gand et à Bruges pendant les troubles de Flandre sous Maximilien* (Ann. de la Soc. d'Emul. de Bruges, 2de reeks, 10, Brugge, 1855-1856), p. 57 : „De poorters van Ghend... doen... demolieren ;.. de huusinghen... van den fugitiven poorters... ghelijc van Jacop Donsse... XXVI april anno LXXXVIII”.

(58) J. Bartier, *op. cit.*, p. 325 noot (met verwijzing naar Molinet, *Chroniques*, 2, p. 167).

(59) Jacob Donche was ook erg getroffen in zijn familie : de broeder van zijn eerste echtgenote, Pieter Boudens, werd te Gent onthoofd in 1477 (zie hoger noot 52); - Jan Utenhove, watergraaf, werd op zijn beurt te Gent onthoofd in 1488 (*Dagboek van Gent*, ed. cit., t. II, p. 265).

(60) D. Lindanus, *op. cit.*, p. 215 : „Jacobus Donche dedit pro obitu suo XX libras Parisienses, et pro euntibus ad sepulcrum... VIII libras Parisienses”.

Volgens een onuitgegeven stamboom van de familie Donche⁶¹ zou Jacob Donche drie kinderen hebben gehad: Jacob, Maria, en Jacob-Pieter.

Wat de eerste betreft: aangezien dat dit de zogen. zoon is waarvan wij hierboven hebben aangetoond dat die ontsproten is aan de fantasie van sommige auteurs, mag men hem vergeten. Het zou trouwens eigenaardig zijn dat de naam Jacob aan twee zijner kinderen zou gegeven zijn.

Van Maria wordt in genoemde stamboom vermeld dat zij gehuwd was met Guillaume Noirot, heer van Euvilers. Hoger werd aangetoond dat deze Maria onmogelijk zijn dochter kon zijn, de bewering van de onbetrouwbare Le Carpentier ten spijt.

De laatste, Jacob-Pieter, geboren in 1465 of 1466, huwde met Jacqueline de Clichthove, en had als enige dochter Isabella, geboren in 1498 en overleden op 20 aug. 1549 te Eke. Zij zou een eerste maal met Pieter Laurins, heer van Leeskens gehuwd zijn, wiens broeders Marc en Gwijde bekend zijn als kunstliefhebbers en bibliofielen⁶². Haar tweede echtgenoot was Cornelius de Schepper, onderkanselier van Denemarken, burgemeester van het Brugse Vrije, gezant van Keizer Karel V. Hij was ook heer van Eke waar hij met zijn vrouw begraven werd. Een gedenkplaat in de kerk van Eke vermeldt nog steeds hun beider namen.

Dit laatste gegeven kan misschien in die zin aangevuld worden dat Isabelle Donche niet tweemaal maar driemaal gehuwd is, een allereerste maal met Wulfaert van Borselle⁶³.

Er zijn bovendien nog vermeldingen over een Maria „dochter van Jacob d'Onche”, gehuwd met Jacob Ryeel en te situeren begin 16de eeuw⁶⁴, en ook over een Katarina „dochter van Jacques” welke huwde met Antoine de Crane en vervolgens met François Ellebout, eveneens te situeren begin 16de eeuw⁶⁵. Dit zouden eventueel kinderen kunnen zijn van Jacob Donche en Philippina Utenhove, die dan rond 1500 een huwbare leeftijd zouden bereikt hebben.

Even onzeker is de verwantschap met een Lieven Donche die als student in de rechten ingeschreven was aan de universiteit te Leuven⁶⁶, en als kanunnik overleed te Dendermonde op 13 december van een niet verder aangeduid jaar, in de 15de eeuw⁶⁷. Is het feit dat hij te Dendermonde kanunnik was een aanwijzing dat hij een zoon was van Jacob?

**

Het komt duidelijk naar voor dat Jacob Donche een typisch vertegenwoordiger was van de Bourgondische ambtenaar die in dienst van de hertog steeds hoger op wist te klimmen.

(61) Een moderne bewerking berust bij de familie Donche en werd opgesteld door Pierre Donche. Deze was zo vriendelijk mij een uittreksel er van te bezorgen wat mij bijzonder nuttig is geweest. Ik dank hem hiervoor oprecht.

(62) J. Gailliard, *op. cit.*, I, p. 365.

(63) J. Gailliard, *op. cit.*, III, p. 51.

(64) *Ibid.*, II, p. 182 noot.

(65) *Ibid.*, III, p. 37.

(66) J. Bartier, *op. cit.*, p. 325 noot 7.

(67) A. De Vlaminck, *op. cit.*, II, p. 235.

Dat hij in 1451 secretaris van de schepenen van gedele van Gent werd kan hij inderdaad te danken hebben gehad aan de steun van zijn schoonbroeder Pieter Boudens, gewezen pensionaris en advocaat van de stad, doch men kan hier ook de vraag stellen of de hertog daar eveneens niet achter stond om in deze moeilijke stad een zijner getrouwen te plaatsen. Daarop wijst immers de aanstelling van Jacob Donche tot 's Heeren kiezer in 1454 en tot commissaris bij de vernieuwing van de wet in 1464, 1469, 1473 en 1474. Als aanhanger van de hertog kreeg hij het vanwege de Gentenaars dan ook te ontgelden telkens de stad in opstand was. Zijn loopbaan bij de Raad van Vlaanderen, secretaris in 1457, raadslid in 1460, tenslotte raadsheer in 1473, was tot nog toe niet bekend. Evenmin bekend was zijn vooraanstaande positie aan het Bourgondisch hof: vertegenwoordiger van de hertogin maar ook van de hertog in 1476, zending naar de Engelse koning in 1477 op last van Margareta van York, een door Lindanus vermelde zending op last van Maximiliaan en Maria van Bourgondië in 1485.

De recente ontdekking van een tweede handschrift dat hij liet vervaardigen is een nieuwe aanwijzing over zijn belangrijkheid, en het plaatst hem in de rij van de belangrijke raadsheren en dignitarissen van het Bourgondisch hof die gekend zijn voor hun belangstelling voor het verwerven van dergelijke handschriften.